

PRASMINGAS GYVENIMAS: DOC. DR. STASĖ MATULAITYTĖ (1933–2020)

2020 m. rugsėjo pabaigoje Šv. Jonų bažnyčioje atsisveikinome su ilgamete Vilniaus universiteto bendruomenės nare, senjore, docente, daktare Stase Matulaityte. Būsimoji bibliografijos ir astronomijos senajame Vilniaus universitete istorijos tyrėja Stasė gimė 1933 m. sausio 12 d. Suvalkijos ūkininkų iš Parausių Elžbietos ir Pijaus Matulaičių šeimoje. Krikštyta Stanislovos Onos vardais, vėliau pati pasivadino Stase. Po poros metų šeimoje gimė ir kita dukra – Bronė Marija. Mergaitės augo darbščių žemdirbių šeimoje, kurioje iš mažens buvo skiepijamas suvalkiečių gyvenimo būdas: tvarka, darbštumas, atkaklumas, gebėjimas pasiekti norimą tikslą. Ypač šioje

šeimoje buvo vertinamas taupumas, nes net ir geroje Suvalkijos žemėse buvo nelengva išauginti skalsų derlių. Tėvas Pijus, būdamas kalvis, mėgo konstruoti mechanizmus, kaustyti ir prižiūrėti arklius. Šioje šeimoje, kaip pasakodavo Stasė, didžiausią įtaką turėjo motina. Iš jos Stasė ir perėmė suvalkietiško gyve-

Received: 2020 11 25

Copyright © 2020 Žiedunė Zaveckienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

nimo būdo dėsnius, kurių laikymasis tikriausiai ir padėjo jai tapti rimta bibliografe, istorike, dėstytoja, mokslininke. Bet iki to dar turėjo praeiti daug laiko.

1940 m. Stasė pradėjo lankyti Parausių pradžios mokyklą, vėliau mokėsi Pilviškiuose. Norint juos pasiekti, reikėjo eiti tris kilometrus, o kai patvindavo Šešupė, ir visus penkis. Besimokant antroje pamainoje, namo tekdavo grįžti jau sutemus. Motina priemenės langelyje pastatydavo degančią lempą, kad grįžti, matant namų žiburėlį, būtų jaučiau. Deja, tenka pasakyti, kad šitas žiburėlis greit užgeso. Karo ir pokario metų negandos palietė ir Matulaičių šeimą. Stasei, kaip ir daugeliui vaikų, teko patirti daug nevaikiškų išgyvenimų, neramių naktų. 1947 m. lapkritį tėvus palietė tremtis, mažametės mergaitės Stasė ir Bronė liko Lietuvoje be tėvų, namų ir pragyvenimo šaltinio. Jos glaudėsi pas kaimynus, prižiūrėjo jų vaikus, o vėliau apsigyveno pas dėdę kunigą Vaclovą Strimaitį.

Nors ir sunkiomis sąlygomis, Stasė visą laiką mokėsi. Baigusi vidurinę mokyklą Alytuje, 1953 m. įstojo į Vilniaus universitetą, bibliotekininkystės ir bibliografijos specialybę. Mokslai sekėsi gerai, bet buitį dažnai buvo sunki, tekdavo verstis iš stipendijos. Tai žinodami, darbštūs tėvai sugebėjo ją nors materialiai paremti net iš Sibiro. Padėjo iš mažens įskiepytas taupumas ir tvarkingumas. Stasė mokydamasi gyveno pilnakraujį gyvenimą: dainavo universiteto chore, priklausė turizmo būreliui, daug keliavo. Baigusi pirmą kursą, už tėvų atsiųstus pinigus nuvažiavo pas juos į Sibirą, Belorečkos gyvenvietę Sverdlovsko srityje. Įsitikinusi, kad tėvai nebadauja, laiko gyvulių, užsitikrino ir didesnę pagalbą maisto produktais. Dar tebestudijuodama Stasė apkeliavo ne tik Lietuvą, Sibirą, bet ir Krymą, Kaukazą, Karpatus.

1958 m. S. Matulaitytė baigė Vilniaus universitetą. Gana reikšmingas Stasės gyvenimo etapas – darbas Lietuvos respublikinės bibliotekos, dabartinės Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos pirmtakės, Bibliografijos skyriuje (1958–1965), kuriam vadovavo žymus bibliografas Stasys Tomonis. Skyriaus vadovas Stasę skatino dirbti mokslinį darbą, nes ji jau buvo sudariusi ir išleidusi bibliografijos darbų („Visata ir žmogus“). Rengiant bibliografijos rodyklę „Astronomai“ (1965), teko konsultuotis su akademiku Pauliumi Slavėnu. Jam patarus, Stasė įstojo į Lietuvos mokslų akademijos aspirantūrą, pasirinko nagrinėti su astronomija senajame Vilniaus universitete susijusią temą. Tai atvedė ją ir į Vilniaus universitetą. Baigusi aspirantūrą, 1968 metais, Stasė pradėjo eiti šios aukštosios mokyklos bibliotekos Bibliografijos skyriaus vedėjos pareigas, o nuo 1973-ųjų iki 1994-ųjų dėstė Vilniaus universiteto Mokslinės informacijos, o vėliau – Knygotyros katedrose. 1971 m. Stasė apgynė istorijos mokslų kandidatą (1993 m. nostrifikavus – humanitarinių mokslų daktaro) disertaciją

„Astronomijos dėstymas ir kosmologinės pažiūros senajame Vilniaus universitete (XVIII a. II pusė – XIX a. pradžia)“. Vėliau jai buvo suteiktas docento vardas. Ji rašė straipsnius ir knygas apie žymius astronomus. S. Matulaitytė 2001 m. sudarė straipsnių ir atsiminimų rinkinį „Akademikas Paulius Slavėnas“, 2002 m. išleido knygą „Astronomas Antanas Juška“. Bene svarbiausias S. Matulaitytės darbas yra knyga „Senoji Vilniaus universiteto observatorija ir jos biblioteka“ (2004), parengta disertacijos pagrindu, bet papildyta naujomis žiniomis apie biblioteką.

Reikšmingas yra ir Stasės kartu su Ciprijonu Strimaičiu parengtas veikalas apie Strimaičių šeimos genealogiją „Istorikas kunigas Vaclovas Strimaitis ir jo artimieji“ (2007). Stasės motina buvo E. Strimaitytė, viena iš dešimties V. Strimaičio seserų ir brolių. Šioje knygoje pateikti V. Strimaičio straipsniai apie Sūduvos bažnyčias, parapijas, žymesnius kunigus, žinios apie patį kunigą Vaclovą, jo asmeninę biblioteką ir gausios Strimaičių giminės gyvenimą bei vargus, ypač susijusius su pokario metais. Knyga paremta gausiais prisiminimais ir laiškais. Tais pačiais 2007 metais Stasė kartu su bendraautoriais išleido knygą „Bernardas Kuodaitis-Kodatis“. Be atskirų knygų rengimo, S. Matulaitytė skaitė pranešimus Lietuvos ir kitų šalių knygotyryninkų bei mokslo istorikų konferencijose, rašė straipsnius mokslo darbų, enciklopediniams ir kitiems leidiniams. Visus docentės darbus suminėti sunku. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas 2003 m. išleido S. Matulaitytės 1958–2002 m. darbams skirtą personalinę bibliografijos rodyklę. Joje yra apie 600 įrašų. Stasė dirbo ir vėliau. Paskutinė jos parengta knyga skirta gimtinei, Parausiams, atminti, nes ji labai sielojosi dėl išnykstančių Lietuvos kaimų. Didelėmis pastangomis, jau silpnai matydama, surinko ir apdorėjo kraštiečių atsiminimus, buvo gavusi iš leidėjo korektūrinį egzempliorių, bet jo jau nebegalėjo paskaityti. Autorė ir jos palikimas dar ilgai bus atrama Lietuvos mokslui.

Doc. dr. Stasė Matulaitytė mirė 2020 m. rugsėjo 20 d. Vilniuje. Paliko dukters Mildos šeimą, seserį Bronę Mariją, kitus gerą atminimą saugančius artimus ir tolimus gimines, draugus, bičiulius Martyno Mažvydo bibliofilų klube. Juos visus Stasės kolegos iš Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto nuoširdžiai užjaučia ir patys liūdi.